

A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI TÁRSASÁG PÉCSI FIÓKKÖRÉNEK TEVÉKENYSÉGE (1910–1931)

Nagy Lászlóról emlékezve igazat adhatunk a Pécsi Naplónak, amely 1910-ben ezt írta: „Nagy László tanítóképezdei igazgató, a társaság alelnöke, a vidéki fiókok szervezésében valóságos missiói munkát végez”.¹ A Pécsi Fiókkör megszerveződését is melegen támogatta és maga is résztvett az alakuló ülésen.

De haladjunk sorjában.

Amikor 1901 márciusában Budapesten értekezletet hívtak össze a gyermektanulmányi mozgalom hazai megindítása céljából, Nagy László visszaemlékezése szerint „... az egybegyűlt pedagógusok kíméletlenül igyekeztek az elvetendő magot csírázása előtt összetörni”.² Tíz év múltán azonban Pécsen éppen a Pécsi Tanítóegylet közgyűlésén kezdeményezi Szieberth Róbert elnök, hogy itt is megszervezik a Magyar Gyermektanulmányi Társaság (a továbbiakban: M. Gy. T.) fiókkörét.³ A közgyűlés ki is mondta határozatában, hogy márciusban megalakítják a fiókkört. Elnöknek felkérték dr. Angyal Pál jogakadémiai tanárt, az alakuló ülésre felkérték előadás tartására Nagy Lászlót.⁴ A tanítóegyleti közgyűlés után megindulnak az előkészületek és március közepén a Pécsi Tanítóegylet elnöksége szét is küldi az alakuló ülésre szóló meghívót. Ebben így fogalmazza meg álláspontjukat: „Hogy a gyermeket árvaságából, elhagyatottságából könyörülettel felvehessük, hogy azt, aki környezete miatt a züllésnek, romlásnak esnék áldozatul, szeretettel adhassuk vissza a társadalomnak, s hogy végre igazságos bírása lehessünk a megtévedt ifjúkori bűnösnek, mindezt kell, hogy megismerjük, tanulmányozzuk a gyermek lelki világának fényét és hibáit, indulatainak, hajlamainak és tetteinek rejtett rugóit, esetleg testi-lelki rendellenességeinek okozóit”.⁵

Az alakulás előtti napon Szieberth nagy cikkben ismerteti a Pécsi Naplóban a gyermektanulmányozást.⁶ Cikkében hivatkozik Rousseau nevelési eszméire, Pestalozzi gyermekszeretettől áthatott tevékenységére, a nyugati országokban megindult gyermektanulmányi mozgalmakra. Kifejti, hogy a nevelés teszi az embert emberré, s ehhez a nevelés-

¹ A Magyar Gyermektanulmányi Társaság pécsi fiókja megalakult. Pécsi Napló 1910. márc. 22. 4.

² Nagy László: Gróf Teleki Sándor. – A Gyermek. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság közlönye. 1917. évf. 429.

³ A Pécsi Tanítóegylet közgyűlése. – Pécsi Napló 1910. febr. 4. 2.

⁴ A M. Gy. T. pécsi fiókköre. – A Gyermek 1910. 118.

⁵ A M. Gy. T. – Pécsi Napló 1910. márc. 18. 3.

⁶ Gyermektanulmányozás. – Pécsi Napló 1920. márc. 19. 3–4.

hez ad megbízható segédeszközt a gyermektanulmányozás, mert segítségével ismerhető meg a gyermek, így lehet gondolkörébe, érzélemléviágába helyezkedni, közelebb férközni hozzá.

Ilyen előzmények után gyűlt össze 1910. március 20-án az alakuló ülés. A város és a tanügy vezetői mellett orvosok, jogászok, pedagógusok, nőegyleti és patronázs-egyleti tagok jelentek meg szép számmal a városi székház közgyűlési termében. Nagy László a gyermektanulmányozás feladatairól, Angyal Pál a gyermektanulmányozás szociális jelentőségéről értekezett. Majd ismertették az egyesület alapszabályait, célját (a gyermektanulmányozást tudományosan műveli s e tudományos eredményeit főként a nemzeti nevelés számára értékesíti). Ezek után az egybegyűlték helyeselték a fiókkör megalakítását, s az elnök kimondta a megalakulást. Megválasztották elnöknek dr. Angyal Pál jogakadémiai tanárt, alelnökké Germán Istvánt, a belvárosi fiúnépiskola igazgatóját, titkárrá Szieberth Róbert tanítót, pénztárossá Dillmann Antal tanítót. A Pedagógiai szakosztály elnöke dr. Gyömörey Zsigmond tanítóképzőintézeti igazgató, titkára Glatt Adolf; az Adatgyűjtő szakosztály elnöke Szieberth Róbert, titkára Matyus István lett. Bejelentették, hogy eddig 56 személy lépett be a fiókkörbe, és felolvasták a már korábban megalakult szolnoki, aradi és nagyváradi fiókkör elnökeinek táviratait, melyekben üdvözlötték az országban negyedikként megszerveződött pécsi fiókkört.¹⁻⁷

Ugyanezen nap délutánján Nagy László a belvárosi fiúiskola zenetermében bemutatta a tanítóságnak a gyermektanulmányozás kísérleti módszereit. Olyan eszközöket is bemutatótt, melyeket a budapesti tanítóképzőből hozott magával. Uí. ez az intézet volt egyedül ilyen kísérleti vizsgálatokra berendezve.

A Pécs szab. kir. város összes népoktatási tanintézeteinek 1909–10. tanévről megjelentetett Értesítőjében Szieberth 3 szakosztály munkaprogramját ismerteti. A nyilvános értekezleteket rendező szakosztály a következő témákat vette programjába: a test és szellem fejlődésének egymásra vonatkoztatása; a gyermek egyénisége, érdeklődése, kifáradása; a tanuláshnak, a gyermeki hazugsághnak, a gyermekrajzoknak, a gyermekjátékoknak a lélektana; a gyermek-tanúk; a gyermek szellemi korlátoltságának, a gyermekbetegségeknek pszichikai hatásai, kóros-ideges állapotai; a siketnéma, a vak gyermek lelki világa. Az adatgyűjtő szakosztály bekapcsolódott az országos központ gyűjtőmunkájába: az érdeklődés, az egyéniség, az esztétikai érdeklődés témába, és gyűjtött a Gyermektanulmányi Múzeum számára is; saját kezdeményezésre foglalkoztak az iskolai jellemlapok szerkezetének és vezetése módjának problémájával, statisztikát állítottak össze a testi, ill. érzékszervi abnormitásban szenvedő, valamint gyengetehehetségű gyermekekről. A Pedagógiai szakosztály programjában a kiségitő iskolák ügye, az érzékszervi abnormitásokban, ill. idegbajban szenvedő gyermekekről gondoskodás, az esztétikai, a munkásságra nevelés, az iskolai fegyelmi eljárások, a vizsgai feleletek és írásbeli dolgozatok, valamint az osztályozás szerepelt gyermektanulmányi szempontból.⁸

Az M. Gy. T. 1910. április 4-i közgyűlésén a titkári jelentésben már szólnak az újonnan alakult pécsi fiókköréről, külön kiemelve azt, hogy a vidéki fiókkörökben szokásos társa-

⁷ A pécsi fiókkör megalakulása. – A Gyermek 1910. 243–245.

⁸ Szieberth Róbert: Gyermektanulmányozás. – In : Pécs szab. kir. város összes népoktatási tanintézeteinek Értesítője. 1909–1910. Az iskolaszék megbízásából összeállította Reberics Imre felügyelő igazgatója. – Pécs. 1910. – III–VII.

dalmi (nyilvános előadások tartása) és tudományos (anyaggyűjtő, feldolgozó) tevékenységen kívül a pécsi fiókkör még pedagógiai téren is tevékenykedik.⁹ Ez egybevágott az M. Gy. T. elnökének, Teleki Sándornak a kijelentésével: „... ezen előadások célja a gyermeknevelés fejlesztése a gyermeki lélek alapos, közvetlen kísérleti tanulmányozása által, és nem metafizikai hipotézisek alapján”.¹⁰ Ebben az időben készítette elő a központ a központi pedagógiai szakosztály megszervezését.¹¹

A pécsi fiókkör választmánya – ennek ekkor még minden tag tagja volt – a megalakulás után kb. két hónapra ülést tartott és megállapította a következő tanévi programot.¹² Ennek megfelelően először dr. Gyömörey Zsigmond tanítóképző int. igazgató „Általános szempontok a gyermektanulmányozás köréből” címen tartott előadást. Hangsúlyozta: „a nevelő nagy feladatát csak úgy tudja helyesen megoldani, ha ismeri a gyermek pszichológiáját, mert enélkül lehetetlen helyes irányú tevékenységet kifejteni a paedagogia terén”.¹⁴ Dr. Sipőcz Géza elmeorvosintézeti főorvos 9 előadásra tervezett, de végül 7 előadásból álló sorozatban ismertette szombat délutánoként a gyermek testi és szellemi rendellenességeit (dec. 3., 10., 17. és 1911. jan. 7., 14., 21. és 28-án). Ezeken érintette az átöröklés és az életviszonyok hatását, a veleszületett kóros szellemi állapotot, a hajlamosság, a terhelttség problémáit, a szerzett kóros szellemi állapotokat, az elmebajokat, a gyöngélműjűség válfajait, az érzékszervi és beszédzavarokat.¹⁵ A Pécsi Napló ezekről az előadásokról rendszeresen közölt előzetes hírt, majd kivonatossan beszámolt tartalmukról.

1911. február 18-án dr. Gobbi Gyula áll. gyermekmenhelyi igazgató értekezett „Gyermektanulmányozás és gyermekvédelem” címen.¹⁶ Március 11-én Párkányi Norbert főgimnáziumi tanár „A gyermekek esztétikai nevelése”-ről adott elő.¹⁷ Szerinte a nevelésben nem lehet vezető szempont az esztétikai (itt nyilván Herbartnak az „aesthätische Darstellung der Welt” koncepciójával szemben foglalt állást), de mivel eddig ezt meglehetősen mellőzte, a jövő feladata az esztétikai nevelés kiművelése, mégpedig úgy, hogy az egyetemes legyen és a gyermek lelkéből induljon ki.¹⁸ Elemzi a családi és az iskolai esztétikai nevelést, rámutat ezek hibáira, majd egy mese bemutatásával példát ad arra, hogyan tanítható meg a gyermek az aktív esztétikai élvezetre.¹⁹

1911. őszén nem volt nyilvános ülés, csak a tél folyamán folytatódott az előadások sora. December 2-án „A gyermekkori szembetegségek”.²⁰ december 9-én pedig „A szem fénytörési rendellenességei és az iskola” címmel tartott előadást dr. Kenessey Aladár kór-
házi szemészfőorvos.²¹ Az év utolsó nyilvános ülésén, december 16-án Szabóné Karay

⁹ A Gyermek. – 1910. évf. 301.

¹⁰ A Gyermek. – 1910. évf. 463.

¹¹ A Gyermek. – 1910. 310.

¹² A Gyermek. – 1910. 392.

¹³ A Gyermek. – 1910. 470.

¹⁴ Pécsi Napló 1910. nov. 29.

¹⁵ Pécsi Napló 1910. dec. 3. 2.

¹⁶ Pécsi Napló 1911. febr. 18.

¹⁷ Pécsi Napló 1911. márc. 14.

¹⁸ A Gyermek 1910. évf. 139–140.

¹⁹ Pécsi Napló 1911. évf. márc. 14. 2–3.

²⁰ Pécsi Napló 1911. dec. 2. 3. és dec. 3. 11.

²¹ Pécsi Napló 1911. dec. 8. 6–7. és dec. 10. 8.

Anna pécsi íróő „A gyermek szíve” c. olvasott fel. A Társaság központi lapjában ezt a méltatást olvashatjuk róla: „Fenkölt lélekkel, nagy lelkesedéssel s a gyermek iránt érzett meleg szeretettel szólt a gyermek őszinte, naiv lelkéről. A gyermeki ártatlanság azonban csak az előtt tárja fel bájait, aki gyengéd szeretettel és megértéssel közeledik hozzá. A szülők, nevelők, tanítók legfontosabb feladatának a gyermek szeretetét s lelkének megértését tartja”.²²

A lendületes tevékenységet folytató fiókkör buzgó és áldozatkész titkára egy 231 oldalas évkönyvben adta ki az addig megtartott előadásokat.²³ A kötet előszavát Majorossy Imre ny. polgármester, iskolaszéki elnök írta, utána dr. Gyömőrey Zsigmondnak a fiókkör által rendezett nyilvános előadásai megindításakor tartott megnyitóbeszédét közli, melyben a pedagógia és a gyermektanulmány szoros kapcsolatát emeli ki. Nagy Lászlónak, az M. Gy. T. alelnökének „A pedagógusok, orvosok és jogászok kiképzése a gyermektanulmányból” c. előadása megjelölte azt a három főirányt, melyben a gyermektanulmányozás alkalmazása szükségszerű: a nevelésben, az orvosi praxisban és az igazságszolgáltatás terén. A neveléssel kapcsolatban kifejti, hogy a gyermektanulmány „... nem akar a neveléstannak *célméleteket* adni, ez a szociológiának hivatása”, de jogot követel magának a metodológia (az eljárások tana) minden ágában.²⁴ A gyermektanulmány kiemelkedő jelentősége szerinte, hogy a Rousseau – Herbart-féle elképzelt adatok helyébe a gyermek *fejlődésével* kapcsolatos kutatások pozitív eredményeit helyezte, továbbá az *individualizmus* eszméjének érvényesítése, s végül az orvosi tudományokkal kiszélesedő kapcsolata. Bizonyítja, hogy az orvosi gyakorlat nem zárkozhatik el bizonyos nevelői feladatok megoldása elől, mert a gyermekorvos, iskolaorvos feladata nemcsak az orvosi esetek kezelése, a közegészségi viszonyok elbírálása, hanem vizsgálnia kell a szellemi fejlődést, a különböző pedagógiai és didaktikai eljárások hatását is. Az igazságszolgáltatásban a bírónak a fejlődés törvényszerűségein kívül az individuális különbségek tanait is jól kell ismernie. Mindezek megvalósítása érdekében Nagy László szükségesnek tartja az egyetemeken és akadémiákon az egységes gyermektanulmányi tanszék megszervezését mindhárom szakma fiataljai számára. Javasolja nemzetközi gyermektanulmányi bizottság létrehozását minden ország részvételével, amely a nemzeti bizottságok, egyesületek közt az összeköttetést biztosítsa. Közli a kötet Polácsi János szabolcs-bányatelepi tanító előadását a gyermektanulmányozás módszereiről. Bemutatja azt a kérdőívet, mellyel felmérték a tanulóknak az egyes tantárgyakhoz való érzelmi viszonyulását, valamint azt, hogy kihez szeretne hasonlítani, továbbá az esztétikai érdeklődésüket, a gyermek egyéniség-típusát, a gyermekek tanúvallomását. Az adatgyűjtő osztály 3500 jellemlapot vezetett a pécsi népiskolákba beírt tanulókról. A kötetben közölt többi tanulmányról már annak előadása kapcsán beszámoltam. A könyvben szereplő titkári jelentés összefoglalja a fiókkör rövid történetét és felsorolja a következő év tervezett nyilvános előadásainak témáit. A fiókkör törekvései közt szerepel az iskolaorvosi intézmény meghonosításának szorgalmazása, kísérleti laboratórium felállítása, szakkönyvtár alapítása, kiegészítő iskolák felállításának

²² Pécsi Napló 1911. dec. 15. 3. és dec. 17. 2. A Gyermek 1911. évf. 399.

²³ Dunántúl 1912. jún. 25. 3., és A Gyermek 1912. évf. 480–481.

²⁴ A Magyar Germektanulmányi Társaság Pécsi Fiókkörének Évkönyve (az 1910–11. társulati évről). Szerk. Szieberth Róbert egyesületi titkár. – Pécs, 1912. Taizs Nyomda. – 19.

kimunkálása, a gyermekvédelem és gyermekmentés munkájában részvétel. A kötet végén találjuk a fiókkör tagjainak névsorát, szám szerint 82 nevet.

Igaza van az Évkönyv ismertetőjének, amikor ezt írja A Gyermekben: „Amikor átolvassuk, azt vesszük észre, hogy nem is évkönyvet olvastunk. Ez a cím nagyon is szerény ahhoz a gazdag tartalomhoz, amit a könyv ad. Röviden legalább így jellemezhetnők: a gyermektanulmány minden ágából tartalmaz tudományos értekezést s a maga egészében nemcsak arra alkalmas, hogy a gyermektanulmányozás iránt az érdeklődést felkeltse, hanem meg is ismerteti a gyermektanulmány módszereivel, bizonyos irányú eredményeivel és ezek gyakorlati alkalmazásával”.²⁵

1912. január 17-én Ember János tanfelügyelő „A hazugságról s a gyermek hazugságáról” tartott előadást.²⁶ Felsorolta mindazon okokat és körülményeket, amelyek a gyermeket hazudozóvá teszik s pedagógiai szakismerettel mutatta meg a megelőzés módjait.²⁴ Január 24-én Futima Sarolta polgári isk. tanítónő „A lelki élet ritmusa” címen tartott előadást.²⁸ Mondanivalóját Schleich Károly berlini sebészorvos agyfiziológiai hipotézisére alapozta és így magyarázta az álmodást, az alvást, ritmusérzetünket, a tudat alatti életet.²⁹ Február 17-én dr. Angyal Pál „A gyermekek tanúvallomásának értéke” címen értekezett. Abból az alap gondolatból indult ki, hogy a gyermek nem mennyiségileg, hanem minőségileg különbözik a felnőttektől. Nem tekinthető fejletlen felnőttnek s ha összeütközésbe jut a büntetőtörvénykönyvvel, nem enyhébben kell büntetni, mint a felnőtt büntettest, hanem másként kell kezelni. A gyermektanúk vallomása rendkívül sok valótlan adatot tartalmaz, noha szoros értelemben vett hazug vallomást ritkán tesznek a gyermekek a bíróság előtt. A magyarázat: a gyermek észrevevő, apperceptív képessége, emlékezőtehetsége gyengébb; lelki tevékenységeit erősen befolyásolja az illúzió, a fantázia, a hangulat, az értelmi fok, az impresszionabilitás, a szuggesztióra való hajlandóság; a reprodukció hűségét is sok tényező befolyásolja. Ezek figyelembevételével egy sor konkrét javaslatot tett a gyermektanúzásra vonatkozóan, melyek megvalósulásáig a bírónak nagyobb óvatossággal kellene eljárniok és értékesíteniök kellene a kísérleti gyermeklélektan tanulságait.³⁰ Ez az előadás később megjelent az M. Gy. T. „Füzetes vállalata” V. füzeteként.^{30/a}

Február 28-án dr. Gyömörey Zsigmond „A pszichofizika fogalma és feladatai” témáról szólt.³⁰ Kifejtette, hogy mióta Herbart a pedagógiát lélektani alapokra fektette, azóta

²⁵ Bors Jolán: A Magyar Gyermektanulmányi Társaság pécsi fiókkörének Évkönyve 1910–11. évről. – A Gyermek. 1912. évf. 480–481.

²⁶ A Gyermek 1912. évf. 48.

²⁷ Dunántúl 1912. jan. 18. 5.

²⁸ Dunántúl 1912. jan. 25. 4. (Az előző napi számban még más címen jelentette be a lap az előadást: Az egyéni nevelés feltételei az iskolában a normális és abnormális gyermekek oktatása szempontjából). – A Gyermek 1912. évf. 49. oldalán ez utóbbi címet közölte Futima előadásának témájaként. – A Gyermek 1912. évf. 97–98. oldalán már a valóban elhangzott előadás címét adja meg és azt ismerteti).

²⁹ A lelki élet ritmusa. – A Gyermek 1912. évf. 97–98.

³⁰ Dunántúl 1912. febr. 18. 6., és A Gyermek 1912. 96–97.

^{30/a} A Gyermek 1912. évf. 383.

³¹ Dunántúl 1912. febr. 25. 6., (előzetes hír) – (A Gyermek 1912. évf. 216. oldalán tévesen márc. 5-i dátum szerepel).

óriási pszichológiai irodalom fejlődött ki, s a pszichológiai vizsgálódás is új alapokra helyezkedett. Megszületett a kísérleti lélektan, a pszichofizika, melynek atyamestere Fechner, egyik leghivatottabb művelője Wundt. A pszichofizika fizikai műszerekkel vizsgálja az érzéki élet körébe vágó lelkijelenségeket, de tévedés lenne azt hinni – szögezi le az előadó – hogy „a megfigyelésen és a józan ész következtetéseinek gránit szikláin felépült régi, metafizikai lélektant megdönteni hivatott”.³³ Március 9-én dr. Rozmanits Timót felsőkereskedelmi isk. tanár „A gyermek és a természet” címmel értekezett.³³ A természet kiapadhatatlan forrása a szépségeknek s a gyermek lelkét fogékonnyá kell tenni a természet el nem múló szépségei iránt. Ez nem jelenti azt, hogy a gyermeket természet-tudóssá, vagy érzelgős természetimádóvá neveljük, hanem azt, hogy a gyermek már zsenge korában tanulja meg szeretni a természetet. Beszél a család, az iskola és a társadalom feladatairól és módszereiről e téren.³⁴ Március 20-án, e ciklusban utolsóként Germán István igazgató-tanító „Babonáság a gyermeknevelésben és ápolásban” címen tartott előadást.³⁵

Az M. Gy. T. pécsi fiókköre 1912. június 16-án tartotta közgyűlését.³⁶ A közgyűlésen dr. Vértés O. József központi küldött tartott tudományos előadást a morálinszániás gyermekekről. A szociális környezet okozta károsodást a társaskörnyezet megváltoztatásával csökkenteni lehet, az öröklött rendellenességet nemigen sikerül korrigálni. A morálinszániás gyermekek még a legrosszabb esetben sem veszítik el teljesen elhatározási képességeiket, de a legjobb esetben sincsenek e képességeik teljes birtokában, ezért cselekedeteiknek mindig van bizonyos pathologikus árnyalata. Lelki életükben nem látjuk nyomát az etikai fogalmak gátló hatásának s így ösztöneik akadály nélkül nyilvánulnak meg. Szociális korunknak az erkölcsileg zülött gyermekek az antiszocialistái.³⁷

A közgyűlés egyúttal tisztújítást is végzett, mert az addigi elnököt, dr. Angyal Pált Budapestre nevezték ki egyetemi tanárnak.^{37/a} Őt örökös díszelnökké választották, az új elnök Ember János kir. tanfelügyelő, alelnök Germán István, titkár Szieberth Róbert lett. Megváltozott az adatgyűjtő szakosztály vezetősége: Párkányi Norbert az új elnök, Véték János tanító a titkár. A fiókkör pénztárosa Matyus István.³⁸

Az új vezetőség 1912. őszi hónapjaiban nem rendezett nyilvános előadásokat s ez az előző lendület meggyengülését mutatja. Az M. Gy. T. 1913. évi márciusában tartott országos közgyűlésének titkári jelentése ugyan az 1912. évről még dicsérettel mondja: „Pécsi fiókkörünk nagy erkölcsi sikerrel zárta le elmúlt évi egyesületi évét. Mondhatjuk, hogy ezen nagy kulturális érzékű városunk egész intelligenciájának rokonszenvét sikerült megnyerni a gyermektanulmány ügyének”.³⁹ Ugyanekkor arról is hírt ad az országos titkár,

³³ Dunántúl 1912. évf. febr. 29.

³³ Dunántúl 1912. márc. 8. 4. – (A Gyermek 1912. évf. 215. oldalán ezt tévesen márc. 16-ra datálta).

³⁴ Dunántúl 1912. márc. 10. 7.

³⁵ Dunántúl 1912. márc. 17. 5., (előzetes hír). – Dunántúl 1912. márc. 21. 4. (ismertetés).

³⁶ Dunántúl 1912. jún. 15. 5. (előzetes hír és napirend).

³⁷ Dunántúl 1912. jún. 18., 3., és A-Gyermek 1912. 363–364.

³⁷ A Gyermek 1912. 142. – Személyi hír.

³⁸ Dunántúl 1912. jún. 18. 3., és A-Gyermek 1912. 363.

³⁹ A Gyermek 1913. évf. 208.

hogy a pécsi „fiókkörben tartott értekezletek nagy belső tartalommal bíró, külsőleg is díszes kötetben egybegyűjtve önállóan is megjelentek”.⁴⁰

Az 1913-as év a fiókkörben Nagy Lászlónak második pécsi szereplésével indul. Február 19-én érkezik Pécsre és tiszteletére a Gambinusban társasvacsora volt, melyen a fiókegylet számos tagja résztvett.⁴¹ Másnap, február 20-án délelőtt Nagy László a belvárosi áll. elemi népiskola egyes osztályaiban vizsgálatokat végzett az egyéniségi típusokra, az elme-típusokra, a számolás alapműveleteire vonatkozóan. A délután folyamán feldolgozta az anyagot és 5 órakor ismertette eredményeit a nagyszámú hallgatóság előtt. Itt leszögezi: „Nem forradalmat akar a gyermektanulmányozás támasztani, hanem vizsgálódásaival az egyéniséget, a tanulás ökonómiáját, a higiénikus nevelési és tanítási elveket igyekszik lélektani vizsgálódásokra támaszkodva megalapozni”. A délelőtti vizsgálataiban a képzet-típusoknál vizuális, auditív és kinezteziás tanulókat talált. A rajzok, ill. a képekről készített tanulói leírások leíró, megfigyelő és elmélkedő elmetípusokat mutattak. A négy alpműveletben pedig a nehézség sorrendje: szorzás, összeadás, kivonás, osztás.⁴²

1913. március 17–18-án tartották Budapesten az első magyar országos Gyermektanulmányi Kongresszust és Kiállítást. Erről a pécsi napilapok idejekorán előzetes tájékoztatást adtak, közölve a kongresszusi főtémákat, szak-témákat, demonstrációkat és információt nyújtottak a kiállításról is.⁴³ Egy héttel a kongresszus előtt ismét hírt ad a lap megadva a jelentkezés módját, közölve a tagsági díjat, a belépti díjat.⁴⁴ Néhány nap múlva közli a kongresszus helyét, az első és a második nap részleges programját, végül a pécsi résztvevők nevét: Ember János fiókköri elnök, Párkányi Norbert szakoszt. elnök, Glatt Adolf szakoszt. titkár és Szieberth Róbert fiókköri titkár.⁴⁵

A kongresszus után a Dunántúl c. napilap március 22-i számának első lapján, teljes oldalas vezércikként közli Párkányi Norbert főgimn. tanárnak „Epilógus az országos gyermektanulmányi kongresszushoz” c. írását.⁴⁶ Ezzel szeretné a szerző mindazon szülők és pedagógusok figyelmét ráirányítani a gyermektanulmány égető fontosságára, akik eddig lagymatag nemtörődomséggel vagy előkelő mosolygással nézték ennek a még kissé fésületlen gyermeklánynak (a gyermektanulmánynak) a komoly és gazdag úrral, a pedagógiával való reménytelen kacérkodását. Szerette volna az egész gyermektanulmányi kiállítást hazahozni, hogy lássa mindenki: „az egyéni, alkotó munkára nevelés nem utópia; a munkaiskolában nem pang többé teljesen kihasználatlanul a gyermek lelkében szunnyadó cselekvési ösztön, energiatartalék, hanem a pedagógiai evolúció hatalmas lengéseiben feszül munkára és termeli a gyermek-alkotások meglepő példányait. Nagyon sajnálatosnak minősíti Párkányi, hogy a középiskola vezetői, sőt maguk a tanárok is csekély számban voltak képviselve, sőt az egyetemi tanárok is mintha előítéllettel volnának a tudomány e fiatal ága iránt. Pedig, ha őszintén kell beszélni – folytatja – éppen a középiskolának túl

⁴⁰ A Gyermek 1913. évf. 209.

⁴¹ Dunántúl 1913. febr. 19. 4. – Gyermektanulmányi előadások Pécsen.

⁴² Dunántúl 1913. febr. 20. 1–2.

⁴³ Dunántúl 1913. febr. 21. 2. Gyermektanulmányi Kongresszus.

⁴⁴ Dunántúl 1913. márc. 8. 4. Gyermektanulmányi Kongresszus és Kiállítás.

⁴⁵ Dunántúl 1913. márc. 12. 3. Országos Gyermektanulmányi Kongresszus.

⁴⁶ Párkányi Norbert: Epilógus az országos gyermektanulmányi kongresszushoz. – Dunántúl 1913. márc. 22. 1–2.

konzervatív, régies didaktikai eljárása szorul legtöbb pótlásra, meg az egyetemi katedrán és tanárvizsgálatokon is csekély méltánylásban részesül az egyéni nevelés kérdése. Tisztán az emlékezetet tömni és a verbalizmust tölcserrel szolgálni: nem elegendő. Kívánjuk, hogy a tanulót nem tudása felhalmozásával, hanem szelleme fejlesztésével készítsék elő az életre”. Az iskola több szeretettel legyen a gyermek titokzatos, sokféle és mindig érdekes egyénisége iránt. Helyesli, hogy a kongresszuson dörömböltek az egyetem kapuján, hogy a gyermektanulmány és kísérleti pedagógia számára tanszéket állítsanak fel, s a gyermektanulmány tárgya legyen a tanárvizsgálatoknak. Megállapítja, hogy az osztályrendszer merev, a buktatás és osztályismétlés káros. A tantárgyakból 3 jegyet helyesel: kiváló, megfelelt, nem felelt meg, a szorgalmi jegy pedig a a tantárgyi érdemjegytől mindig független legyen (kitartó, változó, hanyatló és hanyag). Az erkölcsiség és magaviselet számmal és megállapított szavakkal ki nem fejezhető, ehelyett a tanulók rövid jellemzése lenne szükséges. Ezenkívül minden osztályozásnál megállapítandó lenne, hogy az utolsó osztályozás óta fejlődött-e a tanuló, vagy nem s ez miben nyilvánul meg.

1913-ban Pécsen a nyilvános előadások ciklusát Vétek János áll. isk. tanító nyitotta meg „A mozról és a könyvről” szóló előadásával. A mozi és a könyv mételezhetik a gyermek lelkét, ha eredeti céljuktól eltérnek, ha a mozi alacsony ösztönöket ébreszt, ha a könyv a betű által öli meg az erkölcsi érzést. De mindkettő lehet hasznos is, pl. ha a mozi az életet hozza közelebb a gyermekhez, ha a könyv erkölcsi eszmék hordozója. Az iskolának oda kell hatnia, hogy a mozi helyet kapjon az iskolában, és a jó könyvek minél inkább elterjedjenek. Két határozatot hozott a fiókkör: A tanítóság a hatóság útján hasson oda, hogy a gyermekek mozilátogatását szabályrendeletileg korlátozzák. A vetítőgépek felhasználása az elemi iskolai tanításban kívánatos és ennek keresztülvitelére mindent megtesz a fiókkör.⁴⁷ Április 26-án Hanuy Etelka áll. isk. tanítónő tartott előadást „A környezetváltozás hatása a nevelés szempontjából” címmel. Megállapította, hogy korábban a szülői nevelés még a legegyszerűbb családban is értékes volt, napjainkban a szülői nevelés veszített következetességéből, az iskola és család közti kapocs álom, az egyöntetű működés elve hiányzik. Az iskolai tanítva-nevelés a maga 4–5 órájával vajmi keveset tehet. Az elzüllött, a gyengeelméjű gyermekek számára a környezetváltozás, az intézeti nevelés és a kisegítő iskola hozhat jóirányú változást. A lelenc gyermekeknek a családok által való befogadása ma a „mi hasznom van belőle” meggondolás alapján történik s ez káros. Amikor a gyermek környezetét változtatják, az egyéni erők felszabadításának gondolata legyen a vezető szempont.⁴⁸

Az M. Gy. T. Pécsi Fiókkörének tartalmas, lendületes, rendszeres tevékenysége tulajdonképpen az 1913 tavaszi félévi munkássággal zárul. 1914-ben már csak arról számolhatnak be a tudósítások, hogy Ember János a Pécsi Tanítóegyesületben „A gyermek és a mozi” c. előadása kapcsán foglalkozott gyermektanulmányi kérdésekkel,⁴⁹ valamint, hogy a Gyermektanulmányi Múzeum anyaggyűjtése során előkészületben van a baranya-

⁴⁷ Tanügy. – Dunántúl 1913. ápr. 6. 9. és „A mozi és a könyv” – A Gyermek. 1913. 230–231.

⁴⁸ Dunántúl 1913. ápr. 25. 3., (előzetes hír) – Dunántúl 1913. ápr. 27. 4., és A Gyermek 1913. évf. 363–364.

⁴⁹ A Magyar Gyermektanulmányi Társaság 1914. ápr. 16-i évi rendes közgyűlése. – Jelentés. Előterjesztik Répay Dániel titkár és Ballai Károly. – Budapest, 1914. Fritz Ármin könyvnyomdája. 19. – Erről az előadásról kivonat található A Gyermek 1914. évf. 121. oldalán.

megyei (ormánság vidéke) gyűjtés is.⁵⁰ Az M. Gy. T. közgyűlési jelentése is csak ennyit tud fiókkörünkről írni: „A pécsi fiókkör szép sikerrel megkezdett munkájának újabb fellendülését sok nehézség akadályozta az elmúlt évben. E fiókkör 1910–11. évi eredményes működéséről Szieberth Róbert igazgató-tanító áldozatkészségéből kiadott gazdag tartalmú évkönyv szép erkölcsi sikere azonban egymagában is társaságunk hálás elismerésére méltó. A kör múlt évi nyilvános értekezletén Hanuy Etelka áll. tanítónő „A környezetváltozás hatása a nevelésben” címen tartott előadást.”⁵¹ Ugyanakkor, amikor a jelentés a pécsi fiókkörrel 8 sorban számol be és főleg a korábbi szép múltat emlegeti, a nagyváradi fiókkör 1913. évi működéséről 2 oldalnyi, a szegediéről majdnem másfél, a nagybecskerekiéről bő féloldalnyi tartalmas beszámoló szól. Ez is mutatja, hogy ekkor más fiókkörök még élénken tevékenykedtek, de a pécsi már nem.

Ettől kezdve a közlemények csupán mentegetőzések, egy idő után még ezek sem. Csupán azért regisztrálok az eseményeket Nagy László halálának évéig, hogy lássuk a teljes képet. A további kutatás talán talál majd olyan dokumentumokat, amelyek azt bizonyítják, hogy a pécsi gyermektanulmányi fiókkör még azokban az években is dolgozott csendben, amikor tevékenységének kifelé nem volt nagy visszhangja.

Az 1914. évi országos titkári jelentés arról ír, hogy többek közt a pécsi fiókkör is „részint a vezetők és tagok harctéri szolgálata, részint a háborúval kapcsolatos rendkívül súlyos társadalmi feladatok teljesítése következtében alig fejtettek ki valamelyes gyermektanulmányi munkásságot”.⁵² 1915-ben a pécsi fiókkör „még nyilvános értekezletet sem tarthatott”.⁵³ 1916-ban a központi választmány felkérte a vidéki köröket, hogy újra folytassák működésüket, s hogy ezt elérhessék, bizonyos összeggel is támogatták őket, pl. Pécs 50 K-át kapott ezen célra.⁵⁴ De ennek sem sok foganatja lehetett, mert a M. Gy. T. XI. egyesületi évről (1916. és 1917. év első fele) szóló országos titkári beszámolóban semmi említés nincs a pécsi fiókkörrel, csupán még mindig közlik a fiókköri vezetőség névsorát: díszelnök: dr. Angyal Pál, elnök: Ember János, titkár: Szieberth Róbert.⁵⁵ De ezekben az években is vettek fel a pécsi fiókkörbe új tagokat, s a központi pénztár a folyóiratban nyugtazza a pécsi tagdíjbefizetéseket is.

A M. Gy. T. lapjában, A Gyermek-ben az 1918., 1919., 1920., 1921. és 1922. években semmi adat nincs a pécsi fiókkörrel. Ez részben érthető a szerb megszállás miatt. Az 1921-ben megtartott 12. rendes közgyűlés által választott 99 választmányi tag közt egyetlen pécsi sem szerepelt (dr. Angyal Pál sem).

A Gyermek c. folyóirat 1923–1924-ben nem jelent meg. 1925-ben újjáalakult a társaság Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság néven. A XIV. köz-

⁵⁰ Uo. 15.

⁵¹ Uo. 30.

⁵² Beszámoló a Magyar Gyermektanulmányi Társaság IX. (1914) egyesületi évről. (Előterjesztik Répáy Dániel titkár és Ballai Károly.) Budapest, 1915. Fritz Ármán könyvnyomda. 18.

⁵³ Beszámoló a Magyar Gyermektanulmányi Társaság X. (1915) egyesületi évről. A választmány megbízásából a közgyűlés elé terjesztik Nemes Lipót titkár és Ballai Károly (titkár). – Bp. 1916. Fritz Ármán könyvnyomdája. 15.

⁵⁴ Választmányi ülés. – A Gyermek 1916. évf. 93.

⁵⁵ Beszámoló a M. Gy. T. XI. egyesületi évről (1917. és 1917. év első fele). – A Gyermek 1917. évf. 560–580. (A névsor az 589. oldalon.)

gyűlésen elfogadott új alapszabály szerint lehetővé vált fiókkörök és helyi csoportok szervezése. A választmányi tagok közt ekkor sincs pécsi (holott békéscsabai, debreceni, dombóvári, szolnoki, esztergomi, kecskeméti, kistéti, szegedi van).⁵⁶ 1927-ben az előző két évről szóló központi titkári jelentésben egyáltalán nincs szó sem vidéki fiókkörökről, sem helyi csoportokról (a fénykorban 13 vidéki fiókkör működött).⁵⁷

Pécsi vonatkozásban meg kell említeni még, hogy az 1931 októberi közgyűlés beválasztotta az országos választmányba dr. Nagy József pécsi egyetemi tanárt.⁵⁸ Az általunk ismertett korszak után rövidesen a Magyar Gyermektanulmányi és Kísérleti Lélektani Társaságnak pécsi elnöke lett dr. Weszely Ödön egyetemi tanár személyében.

*

Az elmondottakból kitűnik, hogy a M. Gy. T. Pécsi Fiókköre országos viszonylatban elég korán megszerveződött s így a pécsiek időben értesülhettek arról az új, világszerte erősödő és modern szemléletet képviselő mozgalomról, amely a gyermek megítélésében, a vele való bánásmódban alapvető változást ígért. Remélni lehetett a feudális maradványoknak az iskolai életből való kiiktatását, a nevelő és növendék viszonyában mutatkozó merevségeknek a felszámolását. Jó néhány gondolatuk, törekvésük ma is időszerű, megvalósítása még várat magára.

A Pécsi Fiókkör összekötő kapocs volt a különböző fokú és jellegű iskolákban működő pedagógusok, gyógypedagógusok és a szülők, az orvosok, a jogászok, bírák, a gyermekvédelem munkásai között. Ez az interdiszciplinaritás mindegyik félnek tágitotta látókörét és gyümölcsöző eredményeket hozott.

A Gyermek c. folyóirat rendszeresen tudósított a vidéki fiókkörök, így a Pécsi Fiókkör tevékenységéről német nyelvű (Kinderforschung-Nachrichten) és francia nyelvű (Mouvement de Pédologie) rovatában. Így a vidékiek működéséről informálódtak a külföldi, egyre izmosodó gyermektanulmányi társaságok is. Ugyanebből a folyóiratból pedig értesültek a pécsiek is a külföldi törekvésekről, eredményekről, problémákról. Tehát Pécs a gyermektanulmányozás révén is bekapcsolódott a nemzetközi életbe.

A korai fellendülés azonban hamarosan meggyengült, az első világháború levette a napirendről a gyermektanulmányozás által felvetett problémákat, a szerb megszállás miatt itt elsikkadt a Tanácsköztársaság kultúrpolitikájának lendületet adó támogatása, az ellenforradalmi rendszer antidemokratizmusa pedig bizalmatlanul, ellenségesen tekintett a gyermektanulmányi mozgalomra, amely lényegében polgári demokratikus jellegű volt.

⁵⁶ A Gyermek 1925. 42–53. – A választmányi névsor a 48–49. oldalon.

⁵⁷ A Gyermek 1927. 42–48.

⁵⁸ A Gyermek 1933. évf. 47.